

ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ДУСІ В МОЛОДІЖНИХ ТОВАРИСТВАХ ГАЛИЧИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ СТОЛІТТЯ)

Р. Б. Пуйда, Я. І. Мандрик

*Івано-Франківський національний університет нафти і газу;
76019, Україна, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
тел. +380(342)4-21-78; e-mail: igp@nung.edu.ua*

В статті обговорюється питання, пов'язані з вихованням української молоді Галичини. Виникнення українських молодіжних товариств проходило в умовах австро-угорського та польського панування і датується кінцем ХІХ ст. Молодіжні товариства, стали складовою частиною процесу національно-культурного відродження та національно-визвольної боротьби за державну самостійність України. Поставлена проблема набуває особливої актуальності сьогодні, у час складних соціально-економічних й політичних катаклізмів. Національне виховання повинно відбуватись через народну школу, рідне слово, рідну історію та культуру.

Ключові слова: *Галичина, українська молодь, національне виховання, молодіжні товариства, культура, просвітницька діяльність.*

Наприкінці ХІХ ст. на теренах Галичини виникли українські молодіжні товариства внаслідок об'єктивних соціально-економічних (розвиток капіталістичних відносин безробіття, зубожіння галицького села, зростання найманої праці), політичних (розширення спроб денационалізації підростаючого покоління з боку польської шляхти, що займала ключові позиції в усіх сферах державного й освітнього життя Галичини) та культурно – освітніх причин.

Низький рівень розвитку промисловості, сільського господарства, продуктивних сил негативно впливали на стан освіти українського населення краю. А від розвитку національної системи шкільництва залежало, чи українське населення Галичини мало бути "тільки окремою етнографічною групою серед людської породи чи новочасною культурною нацією" [8, с.12].

Урядові кола й польська шляхта прекрасно розуміли, як відзначав І.Франко, що освіта для "мужика" загрожує їм "руїною, тому що освічений мужик не стане покійно і безвідмовно гнути шию в ярмі" [9, с.181].

Будівництво незалежної української держави неможливе без національної системи освіти, яка має забезпечити виховання громадян-патріотів, здатних зберегти і примножити культурно-історичні надбання українського народу і забезпечити державну самостійність України. Пи-

тання національного шкільництва, як відзначав М.Грушевський, є найголовнішою проблемою "серед усіх потреб національного життя", а "народ, який не має своєї школи ...ніколи не виб'ється на самостійну дорогу існування"[3, с.13].

Питання освіти й виховання молоді знайшло своє відображення в Конституції України, законі "Про освіту", Державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття), які відзначають і мету, стратегічні завдання, пріоритетні напрями та шляхи реформування освітніх закладів відповідно до економічних та духовних потреб держави.

Одним і найбільш надійним джерелом становлення національної системи освіти і виховання є результати історико-педагогічного аналізу її становлення і розвитку, як зазначено у державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ століття), навчально-виховний процес повинен здійснюватися на основі широкого використання "...народної педагогіки, національної культури, надбань світового педагогічного досвіду"[4, с.18].

Виникнення та діяльність українських молодіжних товариств в умовах австро-угорського та польського панування на західноукраїнських землях, було закономірним наслідком національно-культурного відродження краю, який бере свій початок з кінця ХVІІІ ст. Молодіжні товариства, як важливий виховний чинник, стали складовою частиною процесу національно-культурного відродження та національно-визвольної боротьби за державну самостійність України. Національна освіта завжди повинна бути нерозривно зв'язана з національним вихованням, що органічно поєднане з національною історією і народними традиціями. Нація, як відзначив громадсько-політичний діяч Галичини Кость Левицький, яка "не знає своєї історії або її не шанує, втрачає свої основи розбудови і правильного розвою своєї ідейної діяльності"[7, с.3].

У радянські часи з відомих причин чимало документів і досліджень були недоступними, багато матеріалів зберігались у спецфондах. У дослідженнях того часу діяльність молодіжних товариств, зокрема "Сокола", "Січі", "Пласту", "Лугу", "Орлів" – КАУМ (Католицька асоціація української молоді), оцінювалася з позицій однієї ідеології, фальсифікувались історія їх становлення і розвитку, їх роль у національно-культурному відродженні краю.

Українці Галичини не мали повної системи національного шкільництва, оскільки наприкінці ХІХ ст. були відсутні українські вищі та професійні навчальні заклади. Недостатня кількість українських навчальних закладів, витіснення з вживання української мови, замовчування української історії та культури негативно позначилися на свідомості українців, а особливо молоді. Щоб виховувати українську молодь в національному дусі, їй необхідно вберегти від впливу шкідливої антиукраїнської ідеології. Консолідувати національно-демократичні сили для ма-

сової пропаганди національної ідеї та залучення української молоді до свідомої громадської та культурно-освітньої роботи.

Важливу роль у пробудженні національної свідомості та єднанню українців-галичан відіграло товариство "Просвіта" (створене 8 грудня 1868 р.), яка поставила перед собою мету піднести свідомість, освіту й культуру українського населення Галичини.

Якщо на Великій Україні православна церква була ідеологічною опорою російського царизму, то в Галичині УГКЦ була незалежною від світської влади, і в умовах австро-угорського гніту саме вона започаткувала наприкінці XIX ст. процес національно-культурного відродження серед українського населення краю.

Саме завдяки УГКЦ в Галичині появились перші українські парафіяльні школи (дяківки), перші українські підручники, з'явилась через "Русалку Дністрову" літературна українська мова. Церква у Галичині завжди була не тільки опікуном і виховником, але й консолідуючим чинником для українців.

Таким чином, українська молодь 80-х р. XIX ст. (попри певні впливи на неї різних ідеологічних течій), на відміну від молоді 60-70-х років, уже за словами К. Левицького, "зачинала розуміти своє завдання супроти рідного народу" [6, с.2].

Серед українського населення Галичини, наприкінці XIX ст. назріла гостра проблема по створенню молодіжних виховних інституцій, які б здійснювали естетичне, релігійне, трудове, професійне, військово-патріотичне та національне виховання. Особливо серйозної уваги вимагала проблема фізичного виховання та військової підготовки молоді. Слід зазначити, що до початку XX ст. увага фізичному вихованню української молоді майже не приділялася. У Львові існувало тільки дві невеликі приватні гімнастичні школи, платні заняття в яких відбували в основному поляки. Хоч Рада Шкільна Краєва і запровадила з 1871 р. уроки фізичного виховання у школах, однак вони із-за відсутності фахівців цієї справи та відповідної навчально-матеріальної бази і методичної літератури не скрізь проводились у польських школах, не говорячи вже про українські. Українською мовою перший підручник "Учебник гімнастики", перекладений з польської мови чернівецьким педагогом О.Поповичем, появився лише у 1889 р. У підручнику подавалася методика виконання окремих загально фізичних та гімнастичних вправ [2, с.8].

Потреба фізичного виховання для української молоді зумовлювалась ще й тим, що за даними статистики кожного року в Галичині помирало у середньому 55 тис. чоловік [5, с.14]. Значний відсоток смертності становили діти та підлітки. Головним чином давалися взнаки шкідливий вплив алкоголю, тютюну, недоїдання, важкої фізичної праці, що призводило до різних хвороб. Необхідно було пропагувати здоровий спосіб

життя, а найкращою рекламою цьому був спорт і фізична культура. Саме "рух, – як відзначив один із піонерів спортивного руху в Галичині Іван Боберський, – є найліпшим середником, що робить людину здоровою й гарною" [1, с.5]. Крім того, без фізичного гарту неможливо було виховувати майбутнього воїна, борця за соборність та державну самостійність України. Нарешті, спорт – це здоров'я людини, а коли здорова людина – здорова нація. Виникнення українських молодіжних товариств у Галичині наприкінці ХІХ ст. було зумовлено об'єктивними соціально-економічними, політичними та культурно-освітніми причинами. Масове безробіття, зубожіння галицького села, спроби асиміляції українців з боку владних структур, масова неписьменність, шкідливі для національної ідеї антиукраїнські впливи – все це загрожувало втратою національних коренів, інтелектуального потенціалу та культурно-історичної спадщини серед українського населення Галичини. Протистояти цим явищам у певній мірі можна було через активізацію молоді, та залучення їх до культурно-просвітницьких, наукових, економічних та політичних об'єднань, товариств, партій, установ тощо.

Важливу роль у вихованні молоді в 30-х р. відіграла Українська Греко-Католицька Церква, яка намагалася оберекти молодь від участі в насильницьких методах боротьби з польською окупаційною владою і спрямувати її молодечу енергію на пізнання основ християнського співжиття, на боротьбу за самостійність України не грубою фізичною силою, а розумом. Організувавши в травні 1933р. найбільш масову патріотичну акцію за всю історію Галичини – «Українська молодь Христові» - УГКЦ зуміла залучити до неї майже всю українську молодь за винятком нечисленних молодіжних структур. Наслідком цієї акції стала поява спочатку гуртків КАУМ, які у травні 1937 р. – переросли в самостійне товариство «Орли» - КАУМ. Згуртовуючи молодь під прапор Христа, виховуючи її на засадах «Христової науки» товариство прагнуло виховати «характерних, мужніх та діяльних членів суспільності, перейняти жертвенною любов'ю до Христа, його церкви й українського народу».

Аналізуючи діяльність українських молодіжних товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг», «Орли» - КАУМ спостерігаються причини, що перешкоджали їх розвитку, основними з яких були: слабка матеріально-фінансова база та недостатня кількість національних педагогічних кадрів; упереджена політика державної влади до українського населення Галичини; окремі непорозуміння між старшиною молодіжних товариств; спроби передчасної політизації молоді українськими політичними партіями і підпорядкування молодіжних товариств своїм вузько партійним інтересам.

Духовність і наука... Ці два поняття нероздільні, оскільки добре усвідомлюємо, що саме на такій міцній основі має триматися наука і практика.

Тому більшість вітчизняних та зарубіжних учених-дослідників сповідують істину: без культу духовності людство загине.

Релігійність і патріотизм – головні джерела традиційного виховання української молоді від часів Київської Русі. Українська історія знає взірцеві імена, які присвятили себе цілком церкві і народові: княгиня Ольга, святий Володимир Великий, святі Борис і Гліб, а за ними цілі хори преподобних божих угодників і мучеників. Служіння Богові й Батьківщині – ось дві абсолютні цінності українського народу.

У концепції виховання молоді в національній системі освіти України підкреслюється, що «ідеалом виховання на сучасному етапі є високоосвічена, професійно компетентна, всебічно розвинена особистість, наділена глибокою національною й державницькою відповідальністю – творчим, тілесним, духовно-моральним здоров'ям, й естетичними, родинними й патріотичними почуттями...» [10, с.13].

Освітньо - виховна діяльність українських молодіжних товариств Галичини ХІХ ст. становить певний інтерес з точки зору сьогоденних проблем української школи і молоді, а тому вивчення і використання окремих елементів цього досвіду дають можливість збагатити програму національного виховання як в системі шкільництва, так і у виховній роботі за місцем проживання.

Література

1. Боберський І. Вартість тілесного виховання// Соکیلські Вісті – часопис українського сокілства. – Львів, 1939. – Ч.8 – с.2 – 3.
2. Гайдучок С. Фізичне виховання українського народу// Соکیلські Вісті. – 1935. – Ч.3.
3. Грушевський М. Про українську мову і українську школу. – К., 1991.
4. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ ст.). – К., 1994. – 61с.
5. Зарубіжні українці// Довідник. – К.: Україна, 1991. – 252с.
6. ІІІ Краєвий Соکیلський Здвиг// Соکیلські Вісті. – Львів, 1925. – Ч.3. – с.4.
7. Левицький К. Українські політики. – Львів, 1936. – Ч.1. – 140 с.
8. Томашівський С. З історії державної середньої школи в Галичині// Наша школа. – Львів, 1909.- Кн. І-ІІ. – с.11 -13.
9. Франко І. К истории просвещения в Галиции//Збір. тв. в 50-ти т.– Т.46. – с.179 – 185.

10. Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти// Зб. Міністерства освіти України. – 1996.

*Стаття поступила в редакційну колегію 17.12.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. іст. наук, професором Кугутяком М.В.*

UPBRINGING OF UKRAINIAN YOUTH ACCORDING TO THE SENSE OF NATIONAL PRIDE IN SOCIETIES FOR YOUNG PEOPLE OF GALICIA (THE END OF THE XIX TH CENTURY)

R. B. Puyda, Y. I. Mandryk

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
15, Carpatska Street, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine,
Ph. +380 (342) 4-21-78 e-mail: gp@nung.edu.ua*

The article deals with the problems, related to upbringing of Ukrainian youth in Galicia and formation of Ukrainian societies for young people beginning from the end of the XIX th century under conditions of Austro-Hungarian and Polish rule. Societies for youth became the constituent part in the process of national and cultural renaissance and national liberation struggle for state independence of Ukraine. The raised problem is particularly burning nowadays, in time of complex economical and political cataclysms. National upbringing should be realized through national school, native language, history and culture.

Keywords: *Galicia, Ukrainian youth, national and educational, societies for young people, culture, educational activity.*